

การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักษ์
ประเภทบทร้อยกรอง ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช ๒๕๕๑^๑

พระสมบุรณ์ ชินวิโส (วิชัย)

พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาเขตนครราชสีมา

บทคัดย่อ

“วรรณคดี” เป็นผลงานการประพันธ์ที่สร้างสรรค์ขึ้นอย่างมีศิลปะและสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นหนังสือที่ได้รับการยกย่องว่าแต่งดี มีคุณค่า เป็นบทประพันธ์ที่ผู้แต่งมีศิลปะในการเขียน ทำให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินเร้าอารมณ์ เป็นต้น จึงก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน เนื่องจากวรรณคดี ประเภท กาพย์ กลอน ของไทยได้มีวิวัฒนาการความเป็นมาก่อนสมัยสุโขทัย เช่น เพลงกลอน โคลง เป็นต้น ปัจจุบันลักษณะของร้อยกรองไทยมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงของวรรณคดีไทยจากสภาพแรกเริ่มไปสู่สภาวะที่เจริญงอกงามขึ้น ทั้งในด้านรูปลักษณ์ต่างๆ จึงมีรูปแบบแตกต่างจากร้อยกรองในอดีต ดังนั้น การอ่านร้อยกรองปัจจุบันจึงต้องใช้วิธีการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งจะ

เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านอย่างมากมาย เช่น ด้านความบันเทิง การอบรมตน วัฒนธรรม สร้างเสริมสติปัญญา ทำให้เข้าใจตนเอง ประสานความเข้าใจมีผลต่อการสร้างสรรค์สังคมรู้เท่าทันโลกและชีวิต

หนังสือเรียนภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีบทสุภาษิตประเภทร้อยกรองที่ปรากฏใน วรรณคดีนิราศภูเขาทอง และโคลงโลกนิติ อันประกอบด้วยหลักธรรมต่างๆ ที่สอดแทรกในเนื้อหา คือ กฎแห่งกรรม ไตรลักษณ์ อธิฐานธรรม โลกธรรม และความกตัญญู ฯลฯ เป็นต้น เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตน ให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริงในสภาวะธรรมทั้งหลาย และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ประพฤติชอบทางกาย วาจาและใจ ยึดมั่นอยู่ในคุณงามความดี เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักธรรมที่เกิดขึ้นในวรรณคดีประเภทร้อยกรอง ยังเป็นตัวกำหนดเสริมสร้างประโยชน์ให้เกิดคุณค่าในด้านต่างๆของสังคมไทยมีคุณค่าทางอารมณ์ ด้านคุณธรรม ด้านความงดงามของภาษา

^๑ วิทยานิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๕๖

ด้านพระพุทธศาสนา ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านการศึกษา การเมืองการปกครอง และคุณค่าด้าน
 แง่คิดและคติชีวิต อันจะเป็นประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามของสังคม อันมีขนบธรรมเนียม
 ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมและจริยธรรม เพื่อสร้างสรรค์จรโลงสังคมร่วมกัน มีความสงบสุข
 ภายในสังคม นำไปสู่สภาพของสังคมมนุษย์ที่ดีกว่า

Abstract

This thesis had three purposes. They were to (1) study the history and details of the Thai poetry literature, (2) analyze Buddha's Dhamma in the Thai poetry and (3) analyze the values of Buddha's Dhamma in the Thai poetry impacting on Thai society. This was a documentary research. Data were from collectd Tripitaka scripture, Attakatha, Diga, Anudigaa, and texts including the thesis related to the research. The data were analyzed and reported descriptively. The results were found as follows:

“Literature” is a product which has been creatively composed and inherited for a very long time. It is a book which is admitted as the best written and valued text leading to amusement, and pleasure to the readers. The Thai Literature such as songs, poetry, and poems was originally developed before Sukhothai Period. At present, Thai poetry had changed from the initial stage to the more developed stage in various types, different from the past poetry. Thus, reading the current poetry needs various criteria of analysis to benefit the readers, such as entertainment, self-training, culture, wisdom support leading to self-comprehension, social creation, and better understanding of the world and life.

Thai textbook according to the core curricula for basic education in Buddhist Era 2551 contained poetry proverbs in Nirasbhukhaothong literature, and Klonglokanit which consisted of Dhamma principles in the content such as stories of “the Law of Action, Triluk (Three Common Characteristics), Athisathanadham (Dhamma Vows), Lokadhamma (Worldly Conditions), and gratitude. These Dhamma principles should be taken for real practice for comprehending the reality of life, for applying in daily life, and for developing the ability to the complete human.

Dhamma principles in the poetry support and benefit the Thai society with the value of emotions, morality, language beauty, Buddhism, culture, education, politics, government, and life ideas leading to a good society, culture, beliefs, and ethics for living happily in the society.

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ นี้ จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก โดยกำหนดจุดมุ่งหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ใน ๕ สาระการเรียนรู้ ดังนี้ มาตรฐาน ท ๑.๑ ใช้กระบวนการอ่านสร้างความรู้และความคิด เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิตและมีนิสัยรักการอ่าน มาตรฐาน ท ๑.๒ ใช้กระบวนการเขียนเขียนสื่อสาร เขียนเรียงความ ย่อความ และเขียนเรื่องราวในรูปแบบต่างๆ เขียนรายงานข้อมูลสารสนเทศและรายงานการศึกษาค้นคว้าอย่างมีประสิทธิภาพ มาตรฐาน ท ๓.๑ สามารถเลือกฟังและดูอย่างมีวิจารณญาณ และพูดแสดงความรู้ ความคิด ความรู้สึกในโอกาสต่างๆ อย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ มาตรฐาน ท ๔.๑ เข้าใจธรรมชาติของภาษาและหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ มาตรฐาน ท ๕.๑ เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิจาร์ณวรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยเฉพาะสาระที่ ๕ คือ วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาที่มุ่งแสดง

หลักคำสอนและเน้นให้เห็นผลของความดีความชั่ว^๒ ในคำสอนในโคลงโลกนิติเป็นคำสอนที่ให้ข้อคิดเตือนใจ และให้ข้อแนะนำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนในสังคมมุ่งสอนให้เป็นคนดีและปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้องในสังคม สอนให้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข เช่น

โคลงโลกนิติสอนให้รู้จักความดีความชั่ว การที่เราได้รับผลอย่างไรย่อมมีเหตุจากการกระทำของเราทั้งสิ้น ผู้ทำดีย่อมได้รับผลดีตอบแทน ส่วนผู้ทำชั่ว ผลที่เกิดจากการทำชั่วนั้น ย่อมกักร้อนใจซึ่งเปรียบได้กับสนิมกัดกร่อนเนื้อเหล็กให้ผุพังไป ดังที่ว่า

สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อ	ในตน
กินกัดเนื้อเหล็กจน	กร่อนขร้า
บาปเกิดแต่ตนคน	เป็นบาป
บาปย่อมทำโทษซ้ำ	ใส่ผู้บาปเอง ^๓

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักข์ ประเภทบทร้อยกรอง ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งผู้วิจัยศึกษารายละเอียดของ ๑) ศึกษาประวัติและเนื้อหาของวรรณคดีวิจักข์ ประเภทบทร้อยกรอง ๒) ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักข์ ประเภทบทร้อยกรอง และ ๓) ศึกษาคุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักข์ประเภทบทร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คณะครูอาจารย์ นักเรียน และบุคคลทั่วไปที่สนใจใคร่ศึกษาในหลักสูตรดังกล่าว ตลอดจนนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการเผยแผ่หลักพุทธธรรมสืบต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติและเนื้อหาของวรรณคดีวิจักข์ ประเภทบทร้อยกรอง
๒. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักข์ ประเภทบทร้อยกรอง

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย วรรณคดีวิจักข์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๐), หน้า ๕.

^๓วิมล กุณราช, *รู้โลกและชีวิตจากโคลงโลกนิติ : คมคิด คำโคลง*, (กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๙๓.

๓. เพื่อศึกษาคุณค่าหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักษ์ ประเภทบทร้อยกรอง ต่อสังคมไทย

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้ารวบรวมเนื้อหาเรื่องพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณคดีวิจักษ์ ประเภทบทร้อยกรองตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๑ ในเอกสาร ซึ่งมีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

๓.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยและบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙,

๓.๒ ศึกษาค้นคว้าชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี วิจักษ์ ภาควิชาภาษาไทย อื่นๆ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทย วรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ งานวิจัย และหนังสือเอกสารที่เกี่ยวข้อง

๓.๓ วิเคราะห์ ข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓.๔ ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลต่างๆที่นำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน จำนวน ๑๐ รูป/คน คือ พระครูวัชเมธคุณ , พระครูวัชชัยคุณ , พระมหาทองสุข เตชปัญญา , พระเกิด ฐิตญาโณ , นางภัทธีรัตน์ สุราราช , นางสาวอภิญา พรหมนิล , นางพรศิริ ลมจะโปะ , นางโชติมาภรณ์ ศรีวรรณ , นายชุมพล รักษ์แพทย์ และนายสุรัตน์ อินทวัฒน์วงษา

๓.๕ เรียบเรียง และสรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะ

๓.๖ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ตีความ และ แปลความ

หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในนิราศภูเขาทองและโคลงโลกนิติ

วรรณคดีเป็นหนังสือแต่งดีนั้นได้แก่ บทประพันธ์ทุกชนิดที่ผู้แต่งมีวิธีเขียนที่ดีมีศิลปะ ก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่านสร้างความสนุกเพลิดเพลินให้แก่ผู้อ่าน ทำให้ผู้อ่านมีมโนภาพไป ตามจินตนาการของผู้แต่ง เราให้เกิดอารมณ์สะท้อนใจไปตามความรู้สึกของผู้แต่ง บางครั้งผู้แต่งจะ สอดแทรกความรู้และทัศนคติในเรื่องต่างๆ ลงในงานของเขา แต่ก็ได้หมายความว่าผู้แต่งมุ่งให้ ความรู้หรือมุ่งสอนปรัชญา ศีลธรรม หรือเรื่องของชีวิต ทั้งนี้เพราะวรรณคดีไม่ใช่ตำราซึ่งมุ่งสอน

ความรู้เป็นสำคัญ ถ้าตำราเล่มใดมีลักษณะเป็นวรรณคดีก็จะได้รับการยกย่อง เช่น ไตรภูมิพระร่วง ปฐมสมโพธิกถา เป็นต้น วรรณคดีเป็นที่รวมความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ความรอบรู้ ความฉลาด และสติปัญญา อันลึกซึ้ง คนที่อ่านวรรณคดีก็จะได้รับถ่ายทอดความฉลาดรอบรู้ไว้ด้วยมากบ้างน้อยบ้าง^๔ คำว่า “วิจักขณ์” พจนานุกรมฉบับพระราชบัณฑิตยสถานสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมาย คำว่า วิจักขณ์ ความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของศิลปกรรมและวรรณกรรม ความนิยม ความซาบซึ้ง เช่น วรรณคดีวิจักขณ์^๕ การวิจักขณ์วรรณคดี จึงหมายถึง การเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งตระหนักในคุณค่าของวรรณคดี เรื่องหนึ่งๆ ว่าเป็นงานศิลปะที่ถึงพร้อมเพียงใด มีข้อดีข้อเด่นอย่างไร มีข้อด้อยอย่างไร มีข้อคิดที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงเพียงใด เป็นต้น ความตระหนักดังกล่าวย่อมนำไปสู่ความซาบซึ้งในคุณค่า ทำให้เกิดความหวงแหน อยากจะรักษาไว้ให้ดำรงเป็นสมบัติของชาติต่อไป^๖ ส่วนประเภทบทหรือกรองในวรรณคดี หมายถึง คำประพันธ์ที่เรียบเรียงให้เป็นระเบียบตามบัญญัติแห่งลักษณ์ โดยเน้นจังหวะเสียงซึ่งเกิดจากการกำหนดจำนวนพยางค์เป็นวรรค เป็นบาท หรือเป็นบท การสลับ กำหนดระดับเสียงโดยบังคับวรรณยุกต์ การผูกคาล้องจอง^๗ และเป็นคำประพันธ์ที่ใช้แต่งร้อยกรอง ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และร่าย มีนิราศภูเขาทอง และโคลงโลกนิติ เป็นต้น

หลักธรรมที่ปรากฏในเรื่องนิราศภูเขาทอง

“นิราศภูเขาทอง” ท่านแต่งนิราศเรื่องนี้จากการเดินทางไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) เมื่อเดือนสิบเอ็ด ปีชวด (พ.ศ. ๒๓๗๑) ขณะนั้นบวชเป็นพระภิกษุอยู่ที่วัดราชบูรณะ ขณะนั้นมีอายุได้ ๔๒ ปี นิราศภูเขาทอง ไม่ได้เน้นเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก ความพิศवास แต่จะพรรณนาถึงความจริงแท้ของชีวิตมนุษย์ โดยท่านยกเอาชีวิตของท่านเป็นตัวอย่าง เพราะฉะนั้น นิราศภูเขาทอง จึงเด่นด้วยปรัชญา และหลักธรรมต่างๆ มีเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยม จริยธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ทำให้เข้าใจถึงสัจธรรมของชีวิตมากขึ้น เนื้อหาดังที่ปรากฏในนิราศภูเขาทอง แสดงให้เห็นถึงความรอบรู้และความช่างสังเกตของสุนทรภู่ได้เป็นอย่างดี

^๔ สิทธา พินิจภูวดล, รื่นฤทัย สัจจพันธุ์ และสาวลักษณ์ อนันตศาสตร์, วรรณคดีเปรียบเทียบ, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๔), หน้า ๑.

^๕ พจนานุกรมฉบับพระราชบัณฑิตยสถานสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๗๒.

^๖ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน วรรณคดีวิจักขณ์ กลุ่มการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๐), หน้า ๓.

^๗ กระทรวงศึกษาธิการ, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้วรรณคดีวิจักขณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, หน้า ๔.

เนื่องจากสุนทรภู่ได้บันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ที่ตนได้พบเห็นตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ออกจาก วัดราชบูรณะจนถึงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้นิราศเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านเนื้อหา ควรค่าแก่ การศึกษา คือ

(๑) ความเชื่อของคนไทย สุนทรภู่ได้สอดแทรกคติความเชื่อของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ มัก เกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องนรก สวรรค์ อาทิ ความเชื่อที่ว่าหากใครคบชู้ คือ ประพฤติตนผิดในศีล ข้อ ๓ ตามหลักศีล ๕ เมื่อตายไป ผู้นั้นจะตกนรก และต้องปีนต้นจ้าว ซึ่งมีหนาม ยาว และแหลมคม เช่น

ถึงบ้านจ้าวเห็นแต่จ้าวละลิวสูง	ไม่มีฝูงสัตว์สิงกิ่งพุกษา
ด้วยหนามดกรกดาษระตะตา	นีกก็น่ากลัวหนามขามขามใจ
จ้วนรกสืบทองคูลีแหลม	ดังขวากแซมเสียมแซกแตกไสว
ใครทำชู้คู่ท่านครั้นบรรลัย	ก็ต้องไปปีนต้นนำขนพอง
เราเกิดมาอายุเพียงนี้แล้ว	ยังคลาดแคล้วครองตัวไม่มัวหมอง
ทุกวันนี้วีปริตผิดทำนอง	เจียนจะต้องปีนบ้างหรืออย่างไร ^๔

(๒) แง่คิดเกี่ยวกับความจริงของชีวิต บทประพันธ์ของสุนทรภู่มักได้รับการยกย่องอยู่ เสมอว่า มีเนื้อหาที่สอดแทรกข้อคิด คติการดำเนินชีวิตและช่วยยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้ปฏิบัติตน ไปตามแนวทางที่เหมาะสมดังนี้ เป็นต้น

ในเรื่งนิราศภูเขาทองมีหลักธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหา เป็นหลักธรรมที่สอนตาม แนวทางพระพุทธศาสนา สามารถนำข้อคิดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ให้บุคคลยึดมั่นอยู่ในคุณงาม ความดี คือ ให้เกิดเป็นความประพฤติทางกาย วาจาและใจ ซึ่งสามารถวิเคราะห์เป็นหลักธรรมที่ เกิดขึ้น คือหลักธรรมในส่วนที่เป็นหลักสังฆธรรม ได้แก่ (๑) กฎไตรลักษณ์ (๒) หลักกรรม (๓) โลกธรรม ในส่วนที่เป็นหลักจริยธรรมคือธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ ได้แก่ (๑) อธิษฐานธรรม (๒) สัมมาวาจา (๓) ธรรมอันทำให้งาม (๔) การไม่คบคนพาล (๕) ศีล ๕ หรือ เบญจศีล (๖) กตัญญูกตเวทิตี (๗) อกุศล และ (๘) รากะ

หลักธรรมที่ปรากฏในเรื่งนิราศภูเขาทอง

^๔ กรมศิลปากร, **ชีวิตและงานของสุนทรภู่**. (กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่), พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : องค์การการค้าของ สกสค), ๒๕๕๐, หน้า ๑๑๒.

โคลงโลกนิติ หมายถึง วรรณคดีประเภทคำสอน ในลักษณะของโคลงสุภาพิต คำว่า โลกนิติ (อ่านว่า โลก-กะ-นิต) แปลว่า ระเบียบแบบแผนแห่งโลก เนื้อหาในโคลงโลกนิติจึงมุ่งแสดงความจริงของโลกและสัจธรรมของชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านได้รู้เท่าทันต่อโลก และเข้าใจในความเป็นไปของชีวิตพร้อมเป็นแม่แบบเพื่อให้ผู้อ่านได้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องดีงามสืบไป ซึ่งโคลงโลกนิติเป็นวรรณคดีประเภทคำกลอน เป็นโคลงสุภาพิตเพื่อสอนให้เป็นคนดีปฏิบัติตนให้ถูกต้องในสังคม เป็นโคลงที่เข้าใจแก่นแท้และธรรมชาติของมนุษย์ทั้งทางโลก และทางธรรม เช่น

โคควายวายชีฟได้	เขาหนั่ง
เป็นสิ่งเป็นอันยัง	อยู่ไซรั
คนเด็ดดับสูญสัง-	ขารร่าง
เป็นชื่อเป็นเสียงได้	แต่ร้ายกับดี

เป็นโคลงโลกนิติ กล่าวถึงความดีความชั่วไว้ในอีกบทหนึ่งว่า วัวและควายเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้วเขาและหนังของมันยังนำมาใช้ประโยชน์ได้ แต่คนเรานั้น เมื่อสิ้นชีวิตไปอวัยวะในร่างกายไม่มีสิ่งใดที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้เลย มีแต่เสื่อมสลายสิ้นไปในที่สุด แต่สิ่งที่จะเหลือไว้ให้คนรุ่นหลังระลึกถึงสิ่งนั้น คือ “ความชั่วและความดี”^๙ มีคำกล่าวที่ว่า “คนเราไม่สามารถที่จะเลือกเกิดได้ แต่คนเรามีสิทธิ์ที่จะเลือกเป็นคนดีหรือคนชั่วได้” ในขณะที่เรายังมีลมหายใจอยู่เลือกประกอบแต่คุณงามความดีชีวิตเราก็จะมีคุณค่าน่าภาคภูมิใจ

หลักธรรมที่ปรากฏในบทนี้ คือ กฎแห่งกรรม ถ้าสิ่งที่ทำ พุท คิดนั้น เป็นสิ่งที่ผิด หรือ ไม่ดี ก็ให้ละทิ้งเสีย หรืออีกความหมายหนึ่ง ท่านสอนให้ลด ละ เลิกสิ่งที่ไม่ดี ประพฤติแต่สิ่งที่ดีงามสุภาพิตบทนี้สอดคล้องกับพุทธศาสนสุภาพิตที่ว่า

ปาปานิ ปริวชชเย. ^{๑๐} พึงละเว้นบาปทั้งหลาย	
อกตํ ทุกุกกุํ เสยโย. ^{๑๑} ความชั่วไม่ทำเลยเลยดีกว่า	
ยสส ปาปํ กตัมมมํ	กุสเลน ปิถียติ.
โสมนํ โลกํ ปภาเสติ	อพภา มุตโตว จนทิมมา. ^{๑๒}

^๙ กระทรวงศึกษาธิการ, หน้า ๔๘.

^{๑๐} ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๒๓/๓๘.

^{๑๑} ส. ส. (บาลี) ๑๕/๔๙/๕๖-๕๗., ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๑๔/๗๑.

^{๑๒} ม.ม. (ปีป ๑๓/๔๘๗, ชุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๗๓/๔๗.

บุคคลที่เคยทำกรรมชั่วไว้แล้ว (กลับตัวได้) หันมาทำดีปิดกัน บุคคลนั้นย่อมทำให้โลก
แจ่มใส เหมือนดวงจันทร์อันพ้นจากเมฆหมอก

โย จ สมมติ ปาปานิ

อณฺ ญฺลานิ สพฺพโส

สมิตตตา หิ ปาปานิ

สมโนติ ปุจฺจติ.^{๑๓}

ผู้ใดระงับบาปน้อยใหญ่ได้โดยประการทั้งปวง ท่านเรียกผู้นั้นว่า สมณะ เพราะเป็นผู้ระงับ
บาปทั้งหลายได้

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยจะยกคุณค่าด้านเนื้อหา เป็นที่ หัวข้อสำคัญๆ มาเพียงบางส่วนที่มี
เนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อ ค่านิยม จริยธรรมที่ผู้คนในสังคมยึดถือเป็นอุดมคติและเป็นหลักใน
การปฏิบัติตนสืบต่อมาช้านาน หากผู้อ่านพิจารณาให้ลึกซึ้ง จะทำให้เข้าใจถึงสังขรณ์ของชีวิตมากขึ้น
สามารถนำข้อคิดไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสามารถสรุป เป็นหัวข้อหลักธรรมต่างๆ ที่มีคุณค่า
ด้านเนื้อหา คือหลักพุทธธรรมในด้านสังขรณ์ ได้แก่ (๑) สอนให้เป็นคนดี (๒) ความสอนซื่อสัตย์
(สัจจะ) (๓) ละทิ้งความโอ้อวด (มานะ) หลักพุทธธรรมในด้านจริยธรรม ได้แก่ (๑) พรหมวิหาร (๒)
กตัญญูทเวที (๓) ความไม่ไว้วางใจ (ความไม่ประมาท) (๔) การศึกษาเล่าเรียน (สิกขา) (๕) การรู้จัก
ประมาณตน (มัถฺตุญฺจตา) (๖) การพิจารณาเลือกคบคน (๗) ไม่ให้ทำตามอย่างผู้อื่น (ยถาลาภ
สันโดษ) (๘) วาจาอ่อนหวาน (วาจาสุภาษิต) และ (๙) การไม่คบคนพาล

๔. สรุป

กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรการเรียนการสอน แกนกลางการศึกษาขั้น
พื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่จัดทำขึ้นสำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและ
ทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยทุก
คนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตใน
สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตมุ่งพัฒนา
ผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ การพัฒนาที่
สมดุลอย่างเป็นองค์รวมทุกด้านเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีพื้นฐานทางจริยศาสตร์ ความเป็นคน
ดีทั้งร่างกาย สติปัญญาอารมณ์ และสังคม ผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องสร้างองค์
ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อ

^{๑๓} ชู.ธ. (บาลี) ๒๕/๑๖๕/๖๒.

การประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลาง ยังจะแสดงให้เห็นคุณค่าของวรรณคดีในด้านต่างๆ เช่น คุณค่าทางอารมณ์ คุณค่าด้านคุณธรรม และความงดงามของภาษาดังกล่าวนี้ และบทวรรณคดีประเภทต่างๆ มีโคลงโลกนิติ และนิราศภูเขาทอง เป็นต้น ยังให้คุณค่าคุณประโยชน์ในด้านต่างๆ อีกมากมาย กล่าวคือ คุณค่าทางด้านพระพุทธศาสนา คุณค่าด้านสังคม คุณค่าด้านวัฒนธรรม คุณค่าด้านการศึกษา และคุณค่าด้านแง่คิด และคติชีวิต อันจะเป็นประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม อัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมและจริยธรรมร่วมกัน เพื่อไปสู่สภาพของสังคมมนุษย์ที่

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย – บาลี

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล. ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : มหาม

กุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนรายวิชาภาษาไทย : วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑,

กรุงเทพมหานคร: สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๐,

กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑,

กรุงเทพมหานคร: สกสค. ลาดพร้าว, ๒๕๕๓,

กรมศิลปากร. ชีวิตและงานของสุนทรภู่. (กรมศิลปากรตรวจสอบชำระใหม่). พิมพ์ครั้งที่

๑๘. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของ สกสค, ๒๕๕๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร

: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖.

วิมล กุณราช. รู้โลกและชีวิตจากโคลงโลกนิติ : คมคิด คำโคลง. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์,

๒๕๔๒.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้
พื้นฐาน วรรณคดีวิจักษ์ กลุ่มการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

๒๕๔๔, พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพมหานคร : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๐,

สิทธา พิณจิวาดล และคณะ. วรรณคดีเปรียบเทียบ, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

๒๕๒๔.